

CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

VIATA DE ZI CU ZI
ÎN DOCUMENTE VECHI DE FAMILIE

Coordonare editorială și redactare: Florin-Răzvan Mihai
Tehnoredactare: Cristina Gvinda
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrație copertă: Colonelul Borda cu familia. © Colecția Ștefan Dan

Toate drepturile asupra acestei lucrări aparțin
EDITURII CORINT BOOKS.

Corint Istorie Urbane este marcă înregistrată.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CONSTANTIN, CĂTĂLIN D.

Viața de zi cu zi în documente vechi de familie /
Cătălin D. Constantin ; pref. de Doina Ruști. - București :
Corint Books, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-088-109-4

I. Ruști, Doina (pref.)

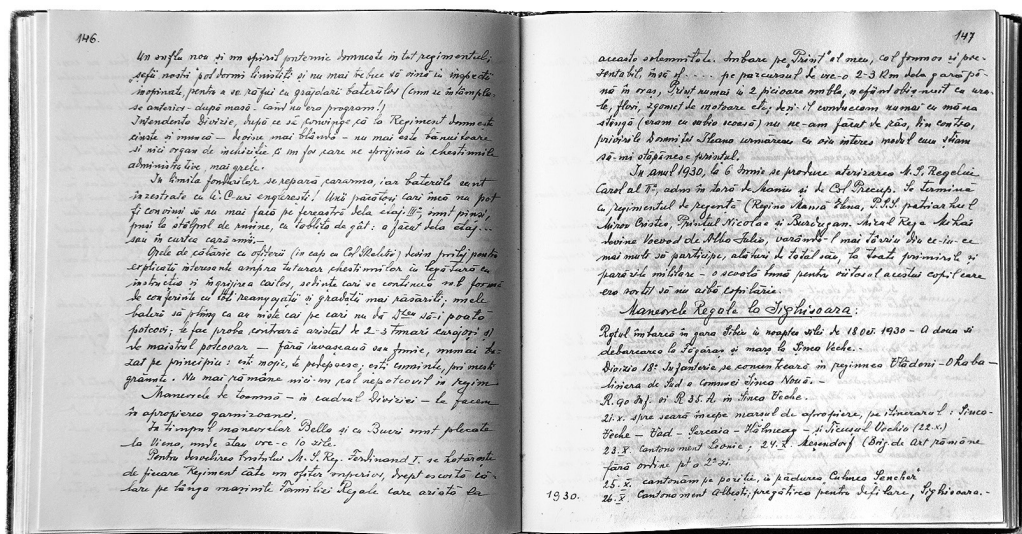
TREI PERSONAJE L-AU CĂUTAT PE AUTOR

Cu bine-cunoscutul său talent de a asambla epic detaliile, Cătălin D. Constantin realizează de data aceasta un studiu antropologic asupra timpului cotidian, pornind de la însemnările a trei persoane, care au trăit înainte de comunism. Premisa, ancorată în fascinația magnetică pe care trecutul o exercită asupra omului, se fixează între valorile mitice și cele ale simplei întâmplări. În viziunea autorului, coincidențele, repetițiile create prin uz ori gestualitatea stabilă a unei epoci conferă datele esențiale ale oricărei monografii, dar, totodată, reconstituirea cotidianului duce inevitabil la consolidarea identității unui grup. Trecutul propune o confruntare necesară, pentru că, spune Cătălin D. Constantin, *Căutăm în trecut, printre alte lucruri, diferența. Diferența profundă. A te confrunta cu o istorie din care faci parte înseamnă, în cele mai multe cazuri, a căuta conștient sau nu semnele unui progres.*

Și nu poți să nu-i dai dreptate urmărind cele trei documente care se află la baza studiului său. Treptat, autorii devin personaje, dar și argumente ale tezei de mai sus. O văduvă din Craiova, o profesoară din zona Aradului și un colonel din Transilvania refac treptat imaginea lumii de dinainte de ultimul război, iar, dacă punem la socoteală și călătoriile, schița se întregeste și cu zona balcanică. Sunt condiții diferite, geografii particulare, și totuși, aceeași lume, istoric vorbind.

Motivația pornește de fiecare dată din aceeași dorință de restaurare a propriei identități – vagă sau avariata, ca în cazul colonelului. Fiecare personaj are un ritual de viață, un mod de a valoriza cotidianul. Craioveanca Maria Vanghelie aduce epoca până la noi prin minuțioase liste de cumpărături. Costurile unei lumi, precum și cumpărăturile cotidiene fac o radiografie la firul ierbii, fără a ucide visul care își face loc între un buchet de flori, cumpărat pentru cimitir, și costurile unei rugăciuni. În schimb, cel de-al doilea personaj, Hermina, cu certe înclinații prozistice, rememorează faptele esențiale din biografia unui fin observator și analist. Hermina e cultă, e școlită (printre altele la Școala de Fete a Reuniunii Femeilor

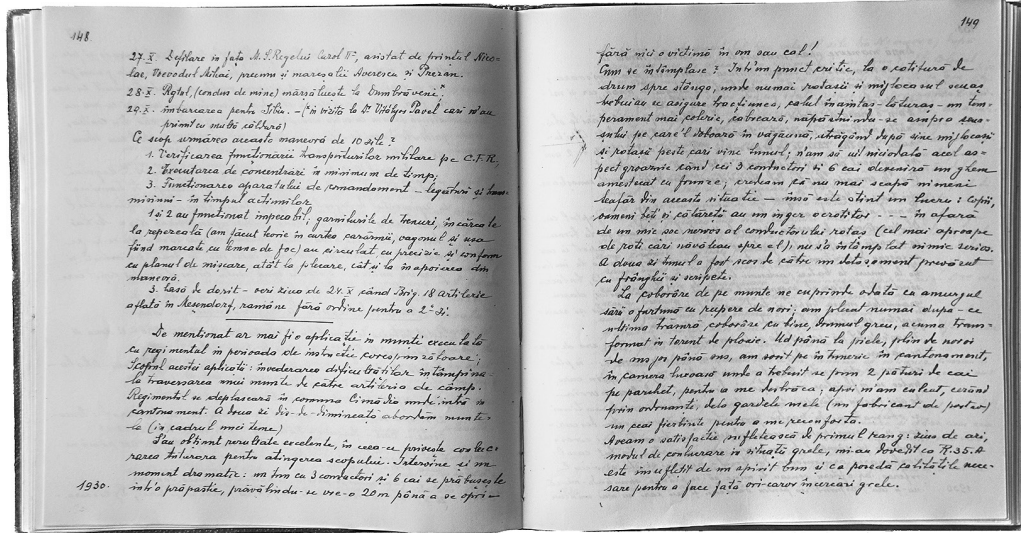

Două pagini din însemnările colonelului Gheorghe Borda, anul 1930...

Române – frumoasă titulatură, nu?!), e atentă la detalii și la diferențe. Nici colonelul nu se lasă mai prejos, jurnalul său cuprinde inventarierea situațiilor favorabile și a eșecurilor unei vieți care se întinde peste două războaie.

Pe măsură ce înaintăm în memorial, biografiile încep să se lege, alcătuiind schița unei lumi dispărute. În 1883 o vedem pe Hermina călătorind pentru prima oară cu trăsura, timp în care Maria intră în clubul doamnelor filotime din Craiova. După cum, în 1906, colonelul, încă student, își desăvârșește cariera la Viena, spre deosebire de Hermina, care, un an mai târziu, face o călătorie de plăcere în insula Ada-Kaleh. Dirijată analitic, informația se așază ca pietrele dintr-o piramidă, dând măsura unei lumi în date și mentalități zilnice: ce se învață la școală, cu ce călătoresc, ce mănâncă și ce dau de pomană oamenii, care sunt valorile și speranțele omului mediu.

Fără a cădea în greșeala frecventă de a încadra cu acuratețe editorială materialele și atât, Cătălin D. Constantin alege, pentru fiecare dintre cei trei autori, perspectiva care îl pune în valoare, făcând din el un personaj. Memorialistica și documentul particular au aici rol creativ, cei trei prinzând ființă nu prin analiza de tip didactic, înrădăcinată la noi, ci prin reconstrucția tipologică.

... și următoarele două pagini din carnetele colonelului Borda...

Interesant este că, la un moment dat, personajul se întregeste surprinzător dintr-un prezent care aparține în totalitate autorului de drept, care este Cătălin D. Constantin, el însuși personaj în cartea sa. După ce citește însemnările Mariei Vanghelie, are ocazia de a da peste o persoană din Craiova care îi rafinează biografia cu noi amănunte, chiar și cu o fotografie. De altfel, elementul autobiografic completează investigația științifică. Aflăm, de pildă, că autorul a cumpărat carnetul de însemnări al văduvei din Craiova, într-un timp și el aparținând trecutului (*la finele facultății*), iar această raportare subiectivă la timp se află în acord cu teza dominantă a studiului, că fiecare epocă este nu doar alcătuită din viziuni subiective, ci că orice monografie ia naștere din dorința unui om de a se confrunta cu un *anume* trecut, cu o parte a existenței sau a preexistenței sale.

Viața de zi cu zi în documente vechi de familie face o radiografie asupra faptului cotidian, într-un mod plăcut și inteligent, imaginarul unor familii aflându-se în relație cu marea istorie, iluzie întreținută subtil de autor prin analize, comentarii care devin treptat un fundal convingător al celor trei dosare de existență. Profund și integrat admirabil, comentariul auctorial mi se pare de evidentă subtilitate, complet lipsit de suficiența sau de tonul doctoral al studiilor academice, dar susținut de o uriașă documentare,

1918 21

Iată am Ioanna Mave
 când se băteau el Vlădici pentru mine, a
 carui vază se fu ^(Voz) și:
 fost am dusă la poliția Gari - ca
 debratată, ^{hoată,} ^{perchi,} și Li onak
 (toama)
 (bradea)

Treburile pleacă ca:
 "mai de ele", așteptai dela 3 dimi
 meala pînă la 4 după masă. Lăptel așteptai și
 eu în bradea.
 Cînd eram pe peron: amu strigînd
 "hoată - hoată!!" și mă prîsă un polițist,
 și duse la poliția din gară.
 "Aho, o, domé!" - mă acuză: că i-am fu
 rad bani. Securam pe aceeași bancă în se
 la de așteptare.
 Era o peronă, care cu o Li navă, în
 cercare tricul acesta.
 Ioanna, pe care o atace să nu și pierd
 trenul și arunca mîle fani.
 Crevare, că și la mine va merge apa.
 Avam bilețul de timp pînă la Arad, plus cîtor
 corone pentru trîsură cînd sosesc la Arad.
 Trenul spre Arad era în gară, nu am
 cauzam idrestaba - ci plechi
 și spre Arad.
 doși tramulul înșoala, să n'o las nepedpsiță

Alt divertisment
 al drumurilor mele,

Eram propsoara înșoala loare.
 Era vacanța de culor.
 Mă mîntăria cale dela Podgorie.
 Podgoria cu cîleșel (culebul) di granda"

...o filă cu scrisul de mână al Herminei Arjoca, profesoara de științe naturale din Arad...

de o cunoaștere exactă a epocii și a problemelor ei – diferențiate regional. Există aproape un dialog al autorului, când cu personajul, când cu cititorul.

Stilul ușor eseistic, narațiua specifică antropologiei culturale și documentul recontextualizat fac din această carte una dintre cele mai interesante „povești” despre viața privată a societății pe care comunismul a radiat-o. Oameni obișnuți, clasă de mijloc și o încredere în viață, astăzi pierdută, te leagă definitiv de cele trei personaje care par să fi scris special pentru Cătălin D. Constantin.

TREI ISTORII DE VIAȚĂ

C femeie în vârstă, văduvă, de familie bună, din Craiova. Nu vrea să scrie un jurnal, dar, involuntar, totuși o face, când notează, zi de zi, tot ce a cheltuit, pentru a ține contabilitatea casei, într-un carnet liniat, cumpărat de la papetăria Benvenisti de pe strada Unirii din Craiova. Costurile casei și costurile vieții ei devin un jurnal minimalist, dar fidel, al obiceiurilor ei cotidiene, de la început de secol XX.

O profesoară din Arad, curând rămasă văduvă după căsătorie, dintr-o familie bună, ridicată repede de la sat, păstrând amintirea unei copilării idilice, școlită destul, la Budapesta, singură mai toată viața. Se naște pe vremea când Transilvania era în Imperiul Austro-Ungar, are tabieturi burgheze, iubește călătoriile. În anii '60 ai secolului trecut scrie sute de pagini, o cronică a felului în care arăta lumea pe vremea copilăriei și a tinereții ei. Moștenise din familie cultul trecutului național și speră că amintirile ei vor lăsa dovada unor vremuri speciale. Avea dreptate, lumea aceea a încetat să mai existe...

Un colonel, îmblânzitor de cai, născut tot pe vremea Imperiului Austro-Ungar, cu școala de artilerie făcută la Viena, căsătorit din dragoste, trecut prin cele două războaie, cu doi copii, o vreme în serviciul Familiei Regale, apoi, de nevoie, funcționar al statului comunist. Își scrie amintirile pentru că fiul lui, când a împlinit 19 ani, i-a făcut cadou două carnete groase, în care să însumeze tot ce a trăit el. Va scrie în ele până la începutul anilor '60, puțin înaintea morții, când mâna începe să-i tremure, dar mintea îi rămâne întreagă.

Și Borda, colonelul, și Hermina, profesoara de științe naturale din Arad, și Maria Vanghelie, văduva din Craiova, au făcut parte din acea clasă educată și înstărită din care comunismul și-a făcut dușmanul principal. Au murit oamenii aceia, nu întotdeauna violent, așa cum se crede, și-au spus sau mai degrabă nu și-au spus urmașilor poveștile lor. A murit cu ei o lume, o țesătură de relații sociale, un echilibru, obiceiuri, un anume fel de umanitate, iar semnele rămase nu sunt așa de multe pe cât s-ar crede la prima vedere.

Ne despart de acei ani și de acea lume două-trei generații. Sau, în funcție de vârstă, chiar numai una. Destul de aproape în timp de noi, separați prin calamități istorice de epoca noastră, ne sunt totuși foarte departe. Istoriile lor, unii le-am moștenit din familie. Alții, cei mai mulți, nu le știm deloc. Epoca maturității lor, mai scurtă decât o viață de om, trezește astăzi nostalgii. Sau reverii. Nu știm, de fapt, cum au trăit oamenii de atunci, dar echilibrul pe care, pare-se, l-au avut sau li-l atribuim noi e ceva ce ne lipsește. A fost echilibrul lor. Nu-l putem căpăta înapoi. Poate doar prin povestire.

Au scris de mână. Caligrafic. Notau în carnete special cumpărate în acest scop. Din curgerea literelor se vede, cel mai adesea, rigoare. Scriau din nevoi launtrice. Din educație. Aveau și timp. Astăzi – firesc, de altfel –, scriem totul la computer. Memorăm pe CD-uri și salvăm pe HDD-uri externe, transmitem pe e-mail. Nu mai avem timp. Sau, cel puțin, așa pretindem, așa simțim. La suprafață, diferențele sunt multe. În adâncime, probabil, mai puține. Amintirile lor au formă de obiect. Au formă personală. Ale noastre sunt din ce în ce mai asemănătoare între ele, mai electronice și mai impersonale, deși cuvântul „eu” e scris astăzi adesea foarte apăsat. Ce mă impresionează cel mai mult la aceste amintiri nu e valoarea lor istorică, altminteri discutabilă sau „negociabilă” în funcție de fiecare caz în parte. E valoarea lor de obiect. Forma, scrisul de mână le fac foarte personale. E valoarea lor principală. Îmi place să răsfoiesc carnetul de contabilitate al Mariei Vanghelie, însemnările colonelului Borda și celelalte multe carnete de acest fel, care, de ani buni, au început să se adune în colecția mea. Le răsfoiesc periodic, pentru că sunt obiecte frumoase.

E greu de spus cât de „corecte” istoric sunt însemnările acestea. Au, desigur, corectitudinea lor personală și, de fapt, nu despre corectitudine în raport cu istoria mare e vorba, ci despre un anume fel de a vedea și reda lumea din jur și viața personală. Autorii lor sperau adesea că vor fi citați cândva și, evident, aveau grijă, mai mare sau mai mică, mai mult sau mai puțin conștientă, față de rândurile puse pe hârtie. Fuseseră educați în spiritul anumitor valori și detaliile pe care le pun în pagină sunt trecute, desigur, prin filtrele acelei educații. Printre rânduri rămân recuperabile nenumărate alte amănunte interesante și transmise în mod neintenționat de autorii jurnalelor și însemnărilor.

Teoriile vieții cotidiene, analizele antropologice și de istorie a non-evenimentialului elaborate în Vest sunt în prea mică măsură aplicabile pentru documentele vechi de familie de la noi. E altă lume, cu alți oameni, chiar dacă unii dintre ei au fost școliți la Viena, Budapesta sau la Paris. Obiceiurile învățate acolo se amestecă cu cele de acasă într-un mod cel mai adesea indistinct. E, poate, aspectul cel mai interesant care se vede astăzi în însemnările de acest fel.

Colonelul Borda, Hermina, Maria Vanghelie nu au fost în niciun caz singurii. Să îți jurnal era modă în anii dintre războaie. Cele mai multe jurnale au dispărut, de teamă – teama persecuției politice, în caz că

Transport lei		38.15	Transport lei		98.65		
Noem	5	Alun dat pe piine	30	Decem	18	Alun dat pe Carne și alte	90
	6	Idem pe Carne și alte	1 25		?	Idem pe Untura	40
	7	Idem pe 100 Moscobi	1 60		?	Idem 3 Câmpii	4.20
	7	Idem la boaje	1 10		?	Idem lauti: Dima	2
	8	Idem pe 25 C. cartofi	2 25	19	Idem pe Carne	75	
	8	Idem la biseric și alte	1 30	21	Idem la bacanie	2 55	
	8	Idem la panonaua	20.40		?	Idem pe Carne și biseric	1.50
	9	Idem Lumina pe Octomuri	4 40		?	Idem fete: Profesorari	1.15
	9	Idem pe Carne și alte	95	22	Idem laia Speche și alte Mat	3 65	
	10	Idem pe piine	30		?	Idem Unt topit	90
	13	Idem pe Carne și alte	4 50	23	Idem pe piine	30	
	?	Idem Coza la bucătărie	35	24	Idem pe Carne	80	
	?	Idem 2 C. dachor	2.40	25	Idem pe carne	85	
	?	Idem de pomana și Untura	2 10		?	Idem pe flori la Coti	2 40
	14	Idem pe Vin și piine	1.75	26	Idem la Picman Leune	4	
	?	Idem pe 2 piine	1.40	27	Idem pe piine și alte	1	
	?	Idem foi de placenta	50	28	Idem pe Carne și alte	1 10	
	?	Idem pe piine	40		?	Idem pe Sare 2.C	30
	15	Idem 1 Carnet de Bombari	10	30	Idem Lumina pe Noem	4.80	
	16	Idem pulcași și alte	2.10		?	Idem de pomana piine	40
	?	Idem la boaje și alte	1 25				132.50
			98.65				

...și două pagini de socoteli, aferente lunii noiembrie a anului 1913, din contabilitatea Mariei Vanghelie, văduvă bogată din Craiova...

vor fi descoperite. Din neglijență sau din lipsa de interes a urmașilor. Din pricina mutărilor succesive. Au fost multe, au rămas împrăștiate, probabil, foarte puține. Pe un astfel de jurnal am citit, pe prima pagină, notat de un urmaș, „salvat din foc”.

Ce povestesc colonelul Borda, Hermina și Maria Vanghelie? Istoria familiei lor, viața prietenilor, cumpărăturile lor, momentele fericite și cele nefericite, bucuriile mărunte, pe alocuri întâlnirea cu evenimentele mari ale istoriei. Secvențe de banalitate recompun portretul unei lumi.

Colonelul Gheorghe Borda,
îmblânzitorul de cai